

Onderwijsvernieuwing op 't Fort: een kleine stap met grote gevolgen!

Hans Riedeman

Inleiding

In eerdere afleveringen van Redax Magazine is het door Edux ontwikkelde model Vernieuwend leren beschreven. In dit model is het beste uit het 'oude' en 'nieuwe' leren terug te zien. Zo kiest Edux (bijvoorbeeld) voor goede effectieve en interactieve instructie in basisvaardigheden en voor opvattingen van het sociaal constructivisme met als essentie dat leren een actief proces is waarbij kinderen kennis construeren in betekenisvolle contexten.

Scholen maken binnen het model eigen keuzes: van heel dicht bij het leerstofjaarklassensysteem blijvend tot onderwijs in losser klassenverband waar kinderen mede sturing geven aan hun leren. "Een heel goed onderwijsmodel, maar hoe ziet zo iets er nu in de praktijk uit" is een veel gestelde vraag.

In dit artikel wordt een praktijkvoorbeeld van basisschool 't Fort in Bergen op Zoom geschetst. Een school die ervoor kiest een vernieuwend-leren-stap te maken die dicht bij haar leerstofjaarklassysteem blijft maar verrassenderwijs veel oplevert; zowel voor leerlingen als voor de leerkrachten!

De aanleiding tot verandering

Het team van 't Fort constateerde enkele jaren geleden dat de achterblijvende woordenschatontwikkeling van de kinderen meer en meer problemen in het leren en het onderwijzen opleverde. De CITO-woordenschattesten en de taaltoetsen lieten steeds meer D en E-scores zien.

Ook op andere momenten was het ontbreken van voldoende woordenschat te merken: tijdens bijvoorbeeld de instructie bij zaakvakken ging er veel tijd verloren met het verklaren van woorden uit de lesboeken. Daarnaast was er sprake van een teruglopende motivatie voor het schoolse leren. Als je iets niet begrijpt, is het lastig om gemotiveerd te blijven.

Tegelijkertijd merkten de leerkrachten dat de interesse voor de zaakvakken er wel was als de leerkracht vertelde en er geen gebruik werd gemaakt van boek en werkschrift.

Na een uitgebreide analyse van de gesignaleerde problemen koos het team in september 2004 in samenwerking met Edux voor een vernieuwende aanpak. Voorop stond het verbeteren van het woordenschatonderwijs en het verhogen van de motivatie door 'lekker' leren.

De vernieuwende aanpak dient tot uiting te komen in het bereiken van de volgende doelen:

Doelen:

- Kinderen: van kennisoverdracht naar betekenisvol en actief leren. Van weinig variatie in leervormen naar ontdekkend en samenwerkend leren.
- Leerkrachten: van autonome lesgever naar meer teamteaching. Van alleen verantwoordelijk naar meer gedeelde verantwoordelijkheid.
- Betere taalresultaten en met name woordenschatontwikkeling.

Het doel 'betere taalresultaten en met name woordenschatontwikkeling' leidt tot de keuze voor de werkwijze "Met woorden in de weer" (zie Redaxartikel Met woorden in de weer / Thera Huijers. In: Redax Magazine. – jrg. 1, nr. 6 (febr. 2007).

De bedoeling kinderen te motiveren en te komen tot meer betekenisvol en actief leren is in het Edux-model Vernieuwend leren te situeren in de segmenten instructiegroep en leerateliers/thematisch werken.

De leerkrachten hanteren het model directe instructie en via eenvoudige samenwerkingsvormen als denken/delen/uitwisselen, in duo's werken en andere variaties is er ook in de instructieprocessen meer interactie gerealiseerd. Er wordt thematisch gewerkt binnen de eigen klas maar ook groepoverstijgend waarbij groepen leerkrachten (clusters) van 't Fort samen voorbereiden en uitvoeren.

.....

Je ziet de betrokkenheid, je ziet de interactie.

Samen werken en leren heeft resultaat.

.....

De onderwijspraktijk

Met woorden in de weer

De werkwijze 'met woorden in de weer' is al eerder in een Redaxartikel beschreven: een aanpak die zich in de praktijk bewezen heeft. In essentie gaat het om het selecteren van woorden, het clusteren van woorden, het betekenis geven (semantiseren) en inoefenen tot het woord beklijft (consolideren) (zie verder Redaxartikel Met woorden in de weer). Het team van Basisschool t Fort heeft zich in een aantal werkbijeenkomsten deze werkwijze eigen gemaakt.

Op t Fort gebruiken het leerkrachtencluster van de groepen 6, 7 en 8 en de leerkrachten van de groepen 4 en 5 de woorden die worden aangeboden in woordenschatlessen van de taalmethode Zin in taal. Een selectie van deze woorden wordt later gebruikt in de leerateliërs/thematisch werken (zie verderop in dit artikel). De leerkrachten van de groepen 1, 2 en 3 gebruiken als bron Piramide.

Instructiegroep

Er is voor gekozen om de instructie in de groepen door de eigen leerkrachten te blijven geven. Het team vindt het nog te vroeg om dit klassenoverstijgend te doen. Om de woordenschatinstructie interactiever en betekenisvoller te maken voor de kinderen zijn er door de groepsleerkrachten extra werk- en oefenbladen en spelmaterialen

gemaakt waarmee kinderen ook samen aan de slag kunnen. In het model directe instructie worden deze materialen met name ingezet in de fase van begeleide inoefening en de fase van (zelfstandige) verwerking. In de voorafgaande kerninstructie is actief leren te zien in korte samenwerkingsvormen als denken-delen-uitwisselen, duo's, om de beurt e.d. De groepen werken gedurende vier weken aan het thema uit de methode.

Thematisch werken/leerateliërs

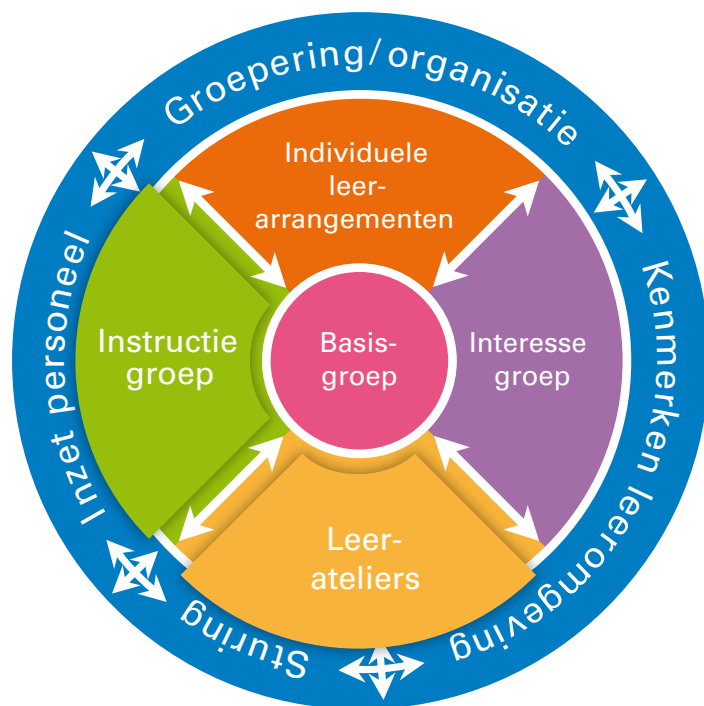
De thema's worden bepaald door de thema's uit de taalmethode en Piramide.

In de 4e week wordt het thema groepsoverstijgend in leerateliërs afgesloten. Een leerateliër is hier een leerplek waar 'opdrachten' te doen zijn die betekenisvol voor kinderen zijn, waar zij actief met andere kinderen kunnen werken en waar zij sturing mogen geven aan hun eigen leerproces. Eigenlijk is de werkwijze vrij eenvoudig. Elke leerkracht maakt een selectie van 15 woorden die worden gebruikt in de leerateliërs. Zo komt bv het cluster 6,7 en 8 op deze wijze aan 45 woorden. De leerkrachten ontwikkelen met elkaar de groepsoverstijgende activiteiten. In de leerateliërs gaan de kinderen gemixt aan de slag met de woorden van zowel groep 6, 7 als 8.

Basismodel Vernieuwend Leren

Geen lineair maar dynamisch model

Hoewel het team zich niet expliciet heeft beziggehouden met meer-voudige intelligentie zien we in de variatie van de werkvormen en de opdrachten dat er rekening gehouden wordt met het gegeven dat kinderen op verschillende manieren kunnen leren. Zo werken er kinderen met computeropdrachten, mikado, een hengelspel, een mens-erger-je-niet variant, ren-je-rot etc.

In de onderbouwgroepen wordt veel gewerkt met collages en het inrichten van tentoonstellingen rondom de geleerde woorden. Adjunct directeur Ger Coppens, tevens leerkracht van groep 6: "kinderen zijn razend enthousiast over de groepsoverstijgende leerateliers; je ziet betrokkenheid, je ziet de interactie, het samen werken en leren en het heeft resultaat: de woordenschat van de kinderen neemt toe".

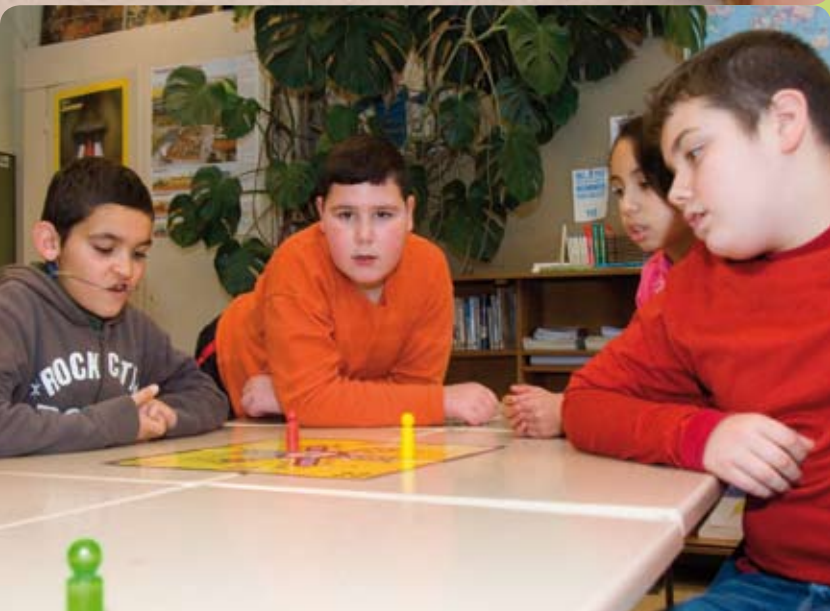
Samenwerkende leerkrachten : niet alleen verantwoordelijk maar een meer gedeelde verantwoordelijkheid

De directie en leerkrachten hebben er bewust voor gekozen om groepsoverstijgend te gaan werken. Het benutten van elkaars talenten, het samen werken en leren, de intervisie staan bij deze keuze voorop. Op deze wijze kan op kleine schaal geëxperimenteerd worden met teamteaching. Er is op de woensdagmiddag een vast uur afgesproken

waarin de leerkrachten groepslessen en leerateliers voorbereiden. Het vaste tijdstip maakt het mogelijk dit ook daadwerkelijk samen te doen. De ontwikkelde materialen worden digitaal en 'stoffelijk' vastgelegd en de werkwijze en afspraken zullen ter borging worden beschreven in het kwaliteitshandboek. Directeur Henk Witjes is trots op zijn leerkrachten: "Een geweldige inzet en creativiteit! Ons vernieuwingsproces volgen wij op de voet. In teambijeenkomsten zijn er presentaties vanuit de clusters, worden er feestjes gevierd en vragen en knelpunten besproken. Leren met en van elkaar is op deze manier vanzelfsprekend." Mede daarom kunnen de leerkrachten gebruik maken van de gelegenheid gericht bij elkaar te gaan kijken. De directieleden nemen de vervanging van de lessen voor hun rekening.

Resultaten

De gekozen werkwijze leidt tot betere resultaten. Op de methodegebonden toetsen halen de kinderen nu al veel betere resultaten. Vorig schooljaar stond in het jaarplan dat de school tot doel had 5% meer scores op A-B-C te gaan halen. Na een jaar bleek de gemiddelde toename 4,17 % op de Cito-Woordenschattoets. Henk Witjes ziet deze meting als een eerste succes en aanzet tot het maken van een verdere trendanalyse.

Reflectie

De eerste resultaten zijn bemoedigend. Al heel snel zagen de leerkrachten dat de resultaten op de methodegebonden woordenschattoetsen spectaculair verbeterden. Nu is ook in de Cito-score verbetering van resultaten te zien. Kinderen zijn zichtbaar gemotiveerder in de voor hun meer betekenisvolle leersituaties. De leerkrachten van 't Fort zien hier de betekenis van in en het Fortteam experimenteert nu verder met leerateliers/thematisch werken in de zaakvakken. Door een goede organisatie is het samenwerken van leerkrachten structureel van de grond gekomen en kunnen kwaliteiten van individuele leerkrachten beter benut worden. Ook binnen een kleine school met een leerstofjaarklassensysteem kan vernieuwend leren op eigen wijze worden vorm gegeven.

Met dank aan collega Monique van Alphen voor het interview dat zij met de directie en mij had en dat heeft gediend als basis voor dit artikel.

Henk Witjes en Ger Coppens zijn resp. directeur en adjunct-directeur op basisschool 't Fort te Bergen op Zoom. Hans Riedeman is teamleider en senioradviseur Vernieuwend Leren bij Edux Onderwijsadvies. Hij is als begeleider betrokken bij deze onderwijsvernieuwing.

Gebruikte spellen bij de groepsoverstijgende activiteiten van groep 6-7-8

- Wordenmix. Werken op de computer (15 schermen woorden slepen)
- Hengelspel. De geleerde woorden staan op de vissen. Vang een vis en leg het woord dat op de vis staat uit. Dit levert punten op.
- Mens-erger-je-niet. Variatie van bekend spel. Elk nummer staat voor een woord dat de leerling van de leerkracht krijgt. Weet de groep die aan de beurt is de betekenis niet, dan mag de andere groep.
- Reuzenmikado. Stok pakken zonder te bewegen, dan woord raden. Voor elk woord ontvang je punten. Je kunt je punten verdubbelen als je een speciale kleur mikadostok kunt bemachtigen.

Reeds ontwikkeld voor andere eenheden: ganzenbord en ren-je-rot, dramatiek, bingo, domino, ganzenbord, memory, Party en co, poster maken.

Literatuur

- Het Edux-model Vernieuwend Leren: de opstap voor directie en ib'ers / Hans Riedeman. In: Redax Magazine. – jrg. 1, nr. 8 (juni 2007)
- Het Edux-model Vernieuwend Leren: de opstap voor directie en ib'ers deel II / Hans Riedeman In: Redax Magazine. – jrg. 2, nr 1. (sept. 2007)
- Met woorden in de weer / Thera Huijers. In: Redax Magazine. – jrg. 1, nr. 6 (febr. 2007)